

colloquia
orientalia
bialostocensia

LITERATURA/HISTORIA

WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
UNIwersYTETU W BIAŁYMSTOKU
NAUKOWA SERIA WYDAWNICZA

colloquia
orientalia
bialostocensia

LITERATURA/HISTORIA

14

STUDIA TATARSKIE
pod redakcją
Grzegorza Czerwińskiego

Seria 4

KATEDRA BADAŃ FILOLOGICZNYCH
„WSCHÓD - ZACHÓD”
UNIwersYTETU W BIAŁYMSTOKU

ZWIĄZEK TATARÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

KOMITET REDAKCYJNY SERII:

Mariya Bracka, Piotr Chomik, Lilia Citko, Agnieszka Czajkowska, Krzysztof Czajkowski, Grzegorz Czerwiński [Sekretarz Redakcji], Joanna Dziedzic, Anna Janicka, Tadeusz Kasabula, Andrzej P. Kluczyński, Kamil Kopania, Krzysztof Korotkich, Grzegorz Kowalski, Paweł Kuciński, Lucy Lisowska, Jarosław Ławski [Redaktor Naczelny], Barbara Olech, Iwona E. Rusek, Michał Siedlecki, Łukasz Zabielski

Recenzenci tomu:

prof. dr hab. Włodzimierz Szturc (Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński)
prof. zw. dr hab. Henryk Jankowski (Katedra Studiów Azjatyckich, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza)

Redaktorzy tomu: Grzegorz Czerwiński, Artur Konopacki

Opracowanie graficzne i skład: Alter Studio

Korekta: Jolanta Dragańska, Aleksander Gadomski (j. rosyjski), Jacek Partyka (j. angielski)

Indeks nazwisk: Grzegorz Czerwiński

Na okładce wykorzystano fotografie ze zbiorów NAC

Copyright by Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015

Copyright by Związek Tatarów RP, Białystok 2015

ISBN 978-83-64081-24-8

Książka została przygotowana w ramach projektu badawczego „Literatura polsko-tatarska po 1918 roku”. Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2012/07/B/HS2/00292.

Wydanie publikacji zrealizowano przy wsparciu finansowym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Wydawca tomu:

Alter Studio, 15-281 Białystok, ul. Legionowa 30 lok. 211

tel./fax 85 72 22 545, e-mail: biuro@alterstudio.com.pl

www.alterstudio.com.pl

ESTETYCZNE ASPEKTY LITERATURY POLSKICH,
BIAŁORUSKICH I LITEWSKICH TATARÓW
(OD XVI DO XXI W.)

AESTHETIC ASPECTS OF THE LITERATURE OF
POLISH, BELARUSIAN AND LITHUANIAN TATARS
(FROM THE 16TH TO THE 21ST CENTURY)

ЭСТЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЛИТЕРАТУРЫ
ПОЛЬСКИХ, БЕЛОРУССКИХ И ЛИТОВСКИХ ТАТАР
(XVI–XXI ВВ.)

Edited by
GRZEGORZ CZERWIŃSKI
ARTUR KONOPACKI

Białystok 2015

NAUKOWA SERIA WYDAWNICZA

COLLOQUIA ORIENTALIA BIALOSTOCENSIA

Wschód, Pogranicza, Kresy, obrzeża i krańce, peryferie i prowincja to miejsca o szczególnej mocy kulturotwórczej. Równocześnie jest to przestrzeń oddziaływania odmiennych centrów cywilizacyjnych, religijnych, językowych, symbolicznych i literackich. Białystok i Podlasie, dawne ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego i całej jagiellońskiej Rzeczypospolitej to miejsce i dynamiczna przestrzeń pograniczna w głębokim znaczeniu: stykają się tutaj przecinające Europę na pół płyty kontynentalne cywilizacji łacińskiego Zachodu i bizantyjskiego Wschodu. Ścierają się tu, ale nie niszcząc wzajemnie, Orient ze światem Zachodu, Bałtowie ze Słowianami, prawosławni z katolikami, Białorusini z Polakami, Ukraińcy i Rosjanie. To źródło niemal wygasłej, niegdyś żywej tradycji żydowskiej, wyniszczonej przez Szoah, powoli odbudowującej się w nowym otoczeniu kulturowym i etnicznym. Tu znajdują się wielkie centra religijne i kulturalne wschodniego i zachodniego chrystianizmu: Ostra Brama, Żyrowice, Święta Góra Grabarka, Poczajów, Troki, Ławra Supraska, Grodno, Żytomierz, Bar, nade wszystko Ławra Kijowsko-Pieczerska; tu leżą ośrodki polskiego islamu: Kruszyniany i Bohoniki, centra religijne Karaimów, źródła chasydyzmu.

Białostockie Kolokwia Wschodnie to idea służąca międzykulturowej i międzyreligijnej wymianie myśli, utrwalaniu źródeł pamięci i tożsamości kulturowo-historycznej, badaniu świadectw literackich, artystycznych, przedstawiających przenikanie się wiar, kultur i tożsamości.

„Colloquia Orientalia Bialostocensia” to naukowa seria wydawnicza, której zadaniem jest publikowanie materiałów źródłowych i prac naukowych dotyczących szeroko rozumianego dziedzictwa europejskiego Wschodu. Jego części stanowią...

- Kultura, literatura, historia Europy Środkowej i Wschodniej.
- Cywilizacyjne i kulturowe pogranicza Europy i innych kontynentów, Orientu, Południa, Śródziemnomorza.
- Pierwsza Rzeczpospolita oraz kultury krajów słowiańskich, bałtyckich, germańskich, romańskich.
- Wielkie Księstwo Litewskie, Podlasie i Polesie, Inflanty, Kresy, pogranicze wschodnie, Prusy Wschodnie.
- Kultury mniejszości: Białorusinów, Żydów, Karaimów, Ukraińców, Rosjan, Niemców, Romów, Tatarów, staroobrzędowców, prawosławnych, protestantów.
- Tradycje, obrzędy, symbole i mity narodów Wschodu, języki ludów zamieszkujących tę kulturową przestrzeń.

RADA NAUKOWA SERII WYDAWNICZEJ

COLLOQUIA ORIENTALIA BIALOSTOCENSIA:

Andrzej Baranow (Wilno, Litwa)
Adam Bezwiński (UKW, Bydgoszcz)
Grażyna Borkowska (IBL PAN, Warszawa)
Tadeusz Bujnicki (UW, Warszawa) – Przewodniczący
Urszula Cierniak (AJD, Częstochowa)
Mieczysław Jackiewicz (UWM, Olsztyn)
Wołodmyr Jerszow (Żytomierz, Ukraina)
Dmitry Karnaukhov (Nowosybirsk, Rosja)
Zbigniew Kaźmierczyk (UG, Gdańsk)
Anna Kiezuń (UwB, Białystok)
Halina Krukowska (UwB, Białystok)
Ryszard Löw (Tel Awiw, Izrael)
Jan Leończuk (Książnica Podlaska, Białystok)
Elżbieta Mikiciuk (UG, Gdańsk)
Małgorzata Mikołajczak (UZ, Zielona Góra)
Swietłana Musijenko (Grodno, Białoruś)
Aleksander Naumow (UJ, Kraków)
Viviana Nosilia (Padwa, Włochy)
Jerzy Nikitorowicz (UwB, Białystok)
Eulalia Papla (UJ, Kraków)
Danuta Piwowarska (UJ, Kraków)
Jarosław Poliszczuk (Kijów, Ukraina)
Rościsław Radyszewski (Kijów, Ukraina)
German Ritz (Zürich, Szwajcaria)
Krzysztof Rutkowski (UW, Warszawa)
Tadeusz Sucharski (AP, Słupsk)
Wanda Supa (UwB, Białystok)
Maciej Tramer (UŚ, Katowice)
Halina Turkiewicz (Wilno, Litwa)
Alois Woldan (Wiedeń, Austria)
Igor Żuk (Grodno, Białoruś)

SPIS TREŚCI
CONTENTS OF THE BOOK
СОДЕРЖАНИЕ

Grzegorz Czerwiński, Artur Konopacki

Tatarskie spotkanie naukowe w Białymstoku i Sokółce. Wprowadzenie
Tatar Scientific Meeting in Białystok and Sokółka. Introduction
Научная встреча, посвященная проблемам татар, состоялась
в Белостоке и Соколке. Введение 13

I.

RĘKOPISY TATARÓW WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO
MANUSCRIPTS OF THE TATARS OF THE GRAND DUCHY
OF LITHUANIA
РУКОПИСИ ТАТАР ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО

Shirin Akiner

An Eclectic Literary Monument: The Religious Literature of the Tatars of
Belarus, Lithuania and Poland 33

Artur Konopacki, Joanna Kulwicka-Kamińska, Czesław Łapicz

Nieznany rękopis polskiego przekładu Koranu 49

Anetta Luto-Kamińska

Znaczenie literatury Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego dla badań
lingwistycznych nad polskimi tekstami dawnymi 69

Dmitry Sevruk

Exorcism Rites from khamail-manuscripts of Lipka Tatars 85

Magdalena Lewicka

Identyfikacja i analiza tekstologiczno-filologiczna arabskiej warstwy językowej stron 478-485 tefsiru z Olity (1723) 107

II.

WSPÓŁCZESNA LITERATURA TATARÓW POLSKICH
CONTEMPORARY LITERATURE OF POLISH TATARS
СОВРЕМЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА ПОЛЬСКИХ ТАТАР

Jan Tyszkiewicz

Kilka uwag o pisarstwie Stanisława Kryczyńskiego 135

Светлана Червонная

Поэзия и журналистика Селима Хазбиевича 143

Maciej Dajnowski

Fantazmat Wielkiego Stepu we współczesnej poezji
Tatarów polskich 165

Michał Łyszczarz

Społeczny wymiar współczesnej poezji polskich Tatarów 183

III.

TATARZY – KONTEKST LITERACKI I KULTUROWY
THE TATARS – LITERARY AND CULTURAL CONTEXT
ТАТАРЫ – ЛИТЕРАТУРНЫЙ И КУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ

Лилия Габдрафикова

Татарский фольклор как основа национального этикета 205

Ляйсан Бадертдинова Татарская литература периода Казанского ханства: исследования и исследователи.	217
Jolanta Sztachelska Tatarzy Henryka Sienkiewicza	227
Anna Cudowska Wpływy tatarskie w modzie polskiej od XVI do XIX wieku.	245
Marek M. Dziekan Życie i dzieło bośniackiego pisarza muzułmańskiego Muhameda Nevaiego Uskufiego (XVII w.)	255
Николай Васькив «На все взгляни, осмысли все». Мотивы и образы поэзии Матымгулы Пырагы	281
Sergii Rybalkin Modern Moroccan Arabic Poetry: Its Beginnings and Development . .	303
Noty o Autorach	321
Summary	327
Indeks nazwisk	329
Указатель имен	340

Magdalena LEWICKA

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

**IDENTYFIKACJA I ANALIZA TEKSTOLOGICZNO-
FILOLOGICZNA ARABSKIEJ WARSTWY JĘZYKOWEJ
STRON 478-485 TEFSIRU Z OLITY (1723)**

Wprowadzenie

Tefsir z Olity (1723 r.) to jeden z zabytków literatury rękopiśmiennej Tatarów polsko-litewskich, literatury, która rozkwitła pod wpływem ożywienia duchowego doby renesansu i reformacji, a w chwili obecnej stanowi najważniejszą i najbogatszą część ich spuścizny kulturowej oraz trwały ślad osadnictwa tatarskiego na ziemiach Rzeczypospolitej. Immanentną cechą tego piśmiennictwa – uznanego za swoisty fenomen, któremu przypisuje się ogromną wartość duchową, literacką i kulturową – jest niezwykle połączenie elementów z pozoru przeciwstawnych i wzajemnie wykluczających się, a jednak doskonale współgrających tak w życiu społecznym, jak i w twórczości literackiej Tatarów polsko-litewskich, mianowicie – islamu z chrześcijaństwem. Pierwiastki dwóch różnych kultur, religii i tradycji wzajemnie się przenikają zarówno na płaszczyźnie tekstologicznej, jak i językowej tatarskich zabytków rękopiśmiennych, bowiem ich główne cechy (obok rękopiśmienności i anonimowości autorów) to wielojęzyczność (warstwa orientalna: język arabski, język turecki, język perski; warstwa słowiańska: polszczyzna północnokresowa w początkowym stadium jej powstawania, język starobiałoruski, notacja alfabetem arabskim) oraz znaczne zróżnicowanie tematyczne (warstwa orientalna: muzułmańskie piśmiennictwo komentarzowe, fabularne, dewocyjne, liturgiczne, pouczające, magiczno-prognostyczne;

warstwa słowiańska: adaptacje fragmentów bądź całych tekstów literatury judeochrześcijańskiej, utwory fabularne pochodzenia staropolskiego).

*Tefsir*¹²⁵ z Olity to jeden z najstarszych odpisów (rękopiśmiennych kopii) wspomnianego wyżej dzieła, pierwszego słowiańskiego (polsko/białoruskiego), a zarazem trzeciego (po łacińskim, opublikowanym w 1543 r. i opartym na nim tłumaczeniu włoskim z 1547 r.) przekładu *Koranu* wykonanego bezpośrednio z arabskiego oryginału na język europejski. Ów nie zachowany do czasów współczesnych protograf powstał w drugiej połowie XVI w., a więc w okresie reformacji, w dobie rozkwitu przekładów ksiąg sakralnych (m.in. *Biblii*) na języki wernakularne. Zgodnie z muzułmańską zasadą i‘ğāzu (tj. zakazu przekładu oryginalnego arabskiego *Koranu* na inne języki) przyjął on formę i status *tefsiru*, tj. „komentarza, wykładni, objaśnienia”, jednak w rzeczywistości zawiera wierne, interlinearne tłumaczenie Świętej Księgi islamu na ówczesny język polski z elementami języka (staro)białoruskiego.

Przechowywany w zbiorach prywatnych w Olicie (lit. Alytus) i datowany na 1723 r. *tefsir*, o objętości 485 kart i formacie 33 x 18,5 cm, sporządzony został przez syna Mustafy Izmaela Jabłońskiego (dalej oznaczam jako Jab), którego imię i nazwisko zapisano w kolofonie (s. 483a), a w kolejnym stuleciu (1836) korekty tekstu dokonał Ibrahim Januszewski (dalej – Jan), co potwierdzają zapisy arabsko- i polskojęzyczne umieszczone na karcie zamykającej księgę (485b). Charakter pisma obu kopistów jest czytelny, kolejne karty zawierają liczne glosy o różnej chronologii, z których część pisana jest łacinką, atramentem

¹²⁵ *Tefsiry* (ar. *tafsīr* „komentarz, wyjaśnienie”) – obszerne w treści dzieła tatarskiej literatury rękopiśmiennej zawierające pełny tekst *Koranu* (ar. *Al-Qur’ān*) z interlinearnym przekładem na język polski uzupełnionym o warstwę egzegetyczną. Dodatkowy element treści stanowią modlitwy (ar. *ṣalāt*) i opis rytuału towarzyszącego recytacji Świętej Księgi islamu (ar. *tağwīd, tilāwa*), znajdujące się na kartach otwierających i zamykających *tefsiry*. Ze względu na wahać się w granicach 400-500 kart objętość (o stałym formacie 35 cm x 20 cm) dzieła te, niezwykle kosztowne, były zazwyczaj zamawiane przez całą grupę „parafian” jako wakuf (ar. *waqf*) dla meczetu. Co istotne, do momentu pojawienia się polskiego przekładu *Koranu* w 1858 r. pozostawały podstawowym źródłem znajomości treści Świętej Księgi przez Tatarów. Katalog *tefsirów* zob.: A. Drozd, M. Dziekan, T. Majda, *Katalog zabytków tatarskich. Tom 3: Piśmiennictwo i muhiry Tatarów polsko-litewskich*, Warszawa 2000, s. 48-49. Badania nad tzw. *tefsirem* Tatarów WKL prowadzi od 2012 r. międzynarodowy zespół pod kierownictwem prof. Czesława Łapicza z UMK w Toruniu, pełny opis projektu badawczego: <http://www.tefsir.umk.pl>

barwy czarnej i czerwono-brązowej (miejscami poprawianym na czarny, zwłaszcza w tekście podwierszowego tłumaczenia). Papier jest pożółkły i miejscami poplamiony, lekko zniszczony, w górnej wewnętrznej części wydarty, a oprawa skórzana, ciemnobrązowa lub czarna, z klapą zamykającą i tłoczonym ornamentem geometrycznym, zniszczona szczególnie w części grzbietowej (przednia okładka oderwana). W górnym lewym rogu obecna jest paginacja arabska (zapis częściowo zdefektowany), na stronie widnieje średnio po 8 wierszy tekstu arabskiego z jego podwierszowym tłumaczeniem, przy czym arabska warstwa językowa opatrzona jest w znacznej części znakami interpunkcyjnymi w postaci zapisanych czerwonym atramentem kropek wskazujących granice ajatów. Jeśli chodzi o kategoryzację tekstu, w zdecydowanej większości *tefsir* zawiera kolejne sury Świętej Księgi (k. 1 – dedykacja z 1806 r., podpisana Józefowicz, k. 2a-3a – wpisy w języku polskim łacinką (zapiski rodzinne), k. 3b-4b – tekst arabski, k. 5a-478a – *tefsir*, k. 478b-479b – modlitwa intencyjna *du ‘ā’*, k. 480a-480b – spis treści obejmujący nazwy sur i numerację stron, k. 481a-482a – wpisy w języku polskim łacinką, k. 482b-485b – *tefsir*), poprzedzone krótką zapowiedzią treści (pierwszą i początek drugiej sury poprzedza zapowiedź zapisana w ramce), zaś w warstwie językowej wskazać należy arabski w odniesieniu do tekstu koranicznego oraz polski z elementami języka białoruskiego w podwierszowym przekładzie.

Analizowany przez autorkę materiał składa się z ośmiu dwustronicowych kart (478-485), przy czym karta 481 i 482a nie zawiera tekstu arabskojęzycznego. Zawartość: 478a: sura *Oszczerca*, ajaty 7-9 (z 9) [Jab], sura *Słoń*, 4 ajaty [Jab], sura *Kurajszyci* [Jab], 478b-479b: modlitwa intencyjna *du ‘ā’* [Jab], 480 a-b: spis treści [Jab], 482b: sura *Szczerłość wiary*, bez tytułu i *basma*, 4 ajaty [Jab], sura *Jutrzenka*, 5 ajatów [Jab], sura *Ludzie*, ajaty 1-3 (z 6) [Jab], 483a: sura *Ludzie*, ajaty 4-6 (z 6) [Jab], kilkuwersowy tekst w języku arabskim [Jan], kilkuwersowy tekst w języku polskim [Jan], 483b: sura *Wspomożenie*, 7 ajatów [Jab], sura *Obfitość*, 3 ajaty [Jab], sura *Niewierni*, ajaty 1-4 (z 6) [Jab], 484a: sura *Niewierni*, ajaty 5-6 (z 6) [Jab], sura *Pomoc*, 3 ajaty [Jab], na końcu dwóch wersów dopiski (poprawki) [Jan], sura *Sznur*, 5 ajatów [Jab], tytuł sury *Szczerłość wiary* i *basma* [Jab], 484b: sura *Wspomożenie*, 7 ajatów [Jan], sura *Obfitość*, 3 ajaty [Jan], sura

Niewierni, 6 ajatów [Jan], 485a: sura *Pomoc*, 3 ajaty [Jan], sura *Sznur*, 5 ajatów [Jan], sura *Szczerota wiary*, 4 ajaty [Jan], sura *Jutrzenka*, ajat 1 i pól 2 (z 5) [Jan], 485b: sura *Jutrzenka*, ajaty 2-5 (z 5) [Jan], sura *Ludzie*, 6 ajatów [Jan], kilkuwersowy tekst w języku arabskim [Jan], kilkuwersowy tekst w języku polskim [Jan].

Celem autorki było dokonanie odczytu i transliteracji zapisów arabskojęzycznych obecnych we wskazanym materiale (a co za tym idzie pominięcie słowiańskiej warstwy językowej, którą charakteryzuje notacja alfabetem arabskim), opatrzenie ich komentarzem w postaci przypisów oraz dokonanie identyfikacji treści, przy czym w niniejszym artykule zaprezentowany zostanie jeden z fragmentów analizowanego tekstu, obecny na stronach 478b-479b zabytku.

Podstawą transliteracji jest system ISO (International Standardization Organization) stosowany w piśmiennictwie polskim o charakterze naukowo-arabistycznym, o czym decyduje jego dokładność (litery łańskie uzupełnione są dodatkowymi znakami z uwagi na zróżnicowanie głosek arabskich i każda z nich oznacza jedną głoskę arabską, podczas gdy w transkrypcji tzw. „uproszczonej” jedna litera alfabetu łańskiego może oddawać kilka głosek arabskich, a niektórych z nich nie uwzględnia w zapisie, co implikuje w warstwie artykulacji utrudnienia w wymowie i zakłócenie komunikacji, zaś w warstwie notacji uniemożliwia odwrotność procesu, retransliterację, tj. powrót do oryginalnego tekstu), charakter międzynarodowy oraz zgodność z innymi opracowaniami arabistycznymi. U podstaw procesu transliteracji poniższego materiału leży charakterystyczny sposób notacji, który pozostaje cechą immanentną zabytków tatarskich, a mianowicie zapis uwzględniający pełną wokalizację, w przeciwieństwie do tekstów arabskojęzycznych, w których zapisywane są wyłącznie spółgłoski, samogłoski długie (ā, ū, ī) i dyftongi (ay, aw), natomiast samogłoski krótkie (a, u, i) oznacza się sporadycznie w wymagających tego tekstach (dla celów dydaktycznych i poprawnościowych) przy pomocy specjalnych znaków woka-lizacyjnych (służących zarówno do zapisu samogłosek krótkich, jak też braku samogłoski lub podwojenia spółgłoski), umieszczanych nad bądź pod literą. Odnosząc się do definicji transliteracji,

określanej jako oddawanie znaków (grafemów) jednego alfabetu za pomocą znaków (grafemów) innego alfabetu, bez uwzględnienia fonetycznych właściwości głosek oznaczonych przez znaki (grafemy) w alfabecie transliterowanym, należy przez owe znaki rozumieć wszystkie grafemy, jakie składają się na zapis analizowanego materiału, zarówno litery (w tym te, należące do alfabetu, jak i te, które do niego nie należą), jak i znaki wokalizacyjne. Autorka dokonuje transliteracji tekstu poprzez przyporządkowanie każdemu znakowi arabskiemu odpowiednika w postaci litery alfabetu łacińskiego i oddając w ten sposób zapis grafemicznie, nie zaś fonetycznie, to bowiem oznaczałoby transkrypcję, tj. konwersję pisma, która polega na oddawaniu fonetycznymi właściwościami głosek oznaczanych literami jednego alfabetu za pomocą systemu ortograficznego innego alfabetu i uniemożliwia odtworzenie oryginalnego zapisu (retransliterację). Dla przykładu:

- transliteracja obejmująca wszystkie grafemy (litery i znaki): bi-smi al-llāhi al-rraḥmāni al-rraḥīmi.
- transliteracja obejmująca wyłącznie litery: b-sm al-llh al-rḥmān al-rḥīm.
- Transkrypcja: bi-smi llāhi rraḥmāni rraḥīmi.

Literę *alif* w nagłosie w zależności od towarzyszącego jej znaku w postaci *fatḥy* (samogłoska a), *ḍammy* (samogłoska u) lub *kasry* (samogłoska i) autorka transliteruje odpowiednio jako a, u, i, choć w prawidłowym zapisie litera ta powinna być dodatkowo zaopatrzona w znak *hamza*.

Literę *alif* występującą w nagłosie jako element składowy rodzajnika określonego *al-* autorka transliteruje jako a, choć w prawidłowym zapisie litera ta powinna być dodatkowo zaopatrzona w znak *waṣla* bądź w znaki *hamza* i *fatḥa*.

Strona 478b

1: bi-smi al¹²⁶-llāhi¹²⁷ al¹²⁸-rraḥmāni¹²⁹ al¹³⁰-rraḥīmi /
 [w imię Boga Miłosiernego, Litościwego! /]
 2: ṣadaqa al¹³¹-llāhu¹³² al¹³³-‘aẓīmu a¹³⁴l-fallāmu¹³⁵ / wa-balaġa¹³⁶ rasūlahu
 a¹³⁷l-kirāmu¹³⁸ / wa-naḥnu ‘alā mā qāla rabbinā¹³⁹
 [oto słowo Boga Wszchemogącego / które przekazał swemu Szlachetnemu
 Posłańcowi / my zaś trzymamy się tego, co powiedział Pan nasz,]
 3: ḥāliqunā¹⁴⁰ wa-rāziqunā wa-mawlānā mina al¹⁴¹-ššāhidīna
 al¹⁴²lahumma¹⁴³

¹²⁶ W zapisie występuje tu rodzajnik określony *al-* bez znaków wokalizacyjnych, co wynika z realizacji fonetycznej. Litera *alif* powinna być opatrzona znakiem *waṣla*, występującym nad *alifem*, który utracił *hamzę* (zwykle ma to właśnie miejsce w wypadku rodzajnika określonego *al-*, w którym *hamza* ulega elizji), litera *lām* ulega asymilacji regresywnej polegającej na upodobnieniu się jej w wymowie do następnego dźwięku (zawsze ma to miejsce w wypadku rodzajnika określonego *al-* poprzedzającego tzw. „literę słoneczną”: *tā*, *tā*, *dāl*, *dāl*, *rā*, *zā*, *sīm*, *šīm*, *šād*, *dāḍ*, *tā*, *zā*, *lām*, *nūn*). Tego rodzaju zapis (bez znaku *waṣla*) nie jest charakterystyczny dla grafii *Koranów* rękopiśmiennych tego okresu, niemniej jednak nierzadko jest w tych tekstach obecny.

¹²⁷ Długą samogłoskę *ā* kopista oznaczył w postaci znaku wokalizacyjnego, tzw. „krótkiego *alifu*”, nie zaś litery, podobnie jak ma to miejsce w tekstach autentycznych arabskojęzycznych.

¹²⁸ Zob. przyp. 2.

¹²⁹ Zob. przyp. 3.

¹³⁰ Zob. przyp. 2.

¹³¹ J.w.

¹³² Zob. przyp. 3.

¹³³ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych, powinna być opatrzona znakiem *waṣla*, występującym nad *alifem*, który utracił *hamzę* (zwykle ma to właśnie miejsce w wypadku rodzajnika określonego *al-*, w którym *hamza* ulega elizji). Tego rodzaju zapis (bez znaku *waṣla*) nie jest charakterystyczny dla grafii *Koranów* rękopiśmiennych tego okresu, niemniej jednak nierzadko jest w tych tekstach obecny.

¹³⁴ Zob. przyp. 2.

¹³⁵ Błędny zapis litery *fā* w miejscu litery *kāf*, błędny zapis znaku wokalizacyjnego *ḍamma* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *mim* oraz błędny zapis znaku wokalizacyjnego *šadda* nad literą *lām*. Prawidłowy zapis: *al-kalāma*.

¹³⁶ Brak znaku wokalizacyjnego *šadda* nad literą *lām*. Prawidłowy zapis: *ballaġa*.

¹³⁷ Zob. przyp. 9.

¹³⁸ Błędny zapis znaku wokalizacyjnego *ḍamma* w miejscu znaku *fatḥa*. Błędne użycie l. mn. zamiast l. poj. Prawidłowy zapis: *al-karīma*.

¹³⁹ Błędny zapis znaku wokalizacyjnego *kasra* w miejscu znaku *ḍamma*, prawidłowy zapis: *rabbuna*.

¹⁴⁰ Błędny zapis litery *hā* w miejscu *hā*. Prawidłowy zapis: *ḥāliqunā*.

¹⁴¹ Zob. przyp. 2.

¹⁴² J.w.

¹⁴³ Brak znaku *hamza* nad literą *alif*. Tego rodzaju zapis (bez *hamzy*) nie jest charakterystyczny dla grafii *Koranów* rękopiśmiennych tego okresu, niemniej jednak nierzadko jest w tych tekstach obecny.

rabbānā¹⁴⁴ taqabbal minnā ḥatma al¹⁴⁵-Qur'ān(i)¹⁴⁶
 [nasz Stwórca, ten, który nam błogosławi / nasz Pan, poprzez świadków
 / o Boże, Panie, przyjmij od nas pieczęć Koranu]
 4: wa-tanġā¹⁴⁷ wa-tar'annā mā kāna fī¹⁴⁸ tilāwatihi min ḥaṭā'in¹⁴⁹ aw¹⁵⁰
 nisyānin / aw¹⁵¹ taḥrifin kalimatin 'an
 [wybaw i strzeż przed jakimkolwiek błędem w recytacji [Świętej Księgi],
 pominięciem / bądź zniekształceniem słowa]
 5: mawāḍi'ihā / aw¹⁵² taġyiri¹⁵³ ḥarfīn / aw¹⁵⁴ taqḍīmin / aw¹⁵⁵ ta'hīrin /
 aw ziyādatin¹⁵⁶ / aw¹⁵⁷ nuqṣānin/
 [od jego właściwej formy / zmianą litery / podaniem jej za szybko / bądź
 zbyt późno / dodaniem / lub pominięciem]
 6: aw¹⁵⁸ ta'wīlin 'alā mā anzaltahu¹⁵⁹ aw¹⁶⁰ raybin / aw¹⁶¹ ṣakkin aw¹⁶²
 ta'ġīlin 'inda tilāwatihi aw¹⁶³

¹⁴⁴ Błędny zapis znaku wokalizacyjnego *fatḥa* w miejscu znaku *ḍamma*. Prawidłowy zapis: *rabbunā*.

¹⁴⁵ Zob. przyp. 9.

¹⁴⁶ Litera *nūn* opatrzona dwoma znakami wokalizacyjnymi: *sukūn* i *fatḥa*.

¹⁴⁷ Błędny zapis litery *alif* z *fatḥa* w miejscu litery *wāw* z *ḍamma*. Prawidłowy zapis: *tanġū*.

¹⁴⁸ Zapis długiej samogłoski *ī* w wygłosie w postaci litery *alif maqṣūra* poprzedzonej znakiem wokalizacyjnym, przypominającym tzw. „krótki alif”, ale umieszczonym pod literą poprzedzającą (podczas gdy tzw. „krótki alif” znajduje się nad literą). W arabskich tekstach autentycznych długa samogłoska *ī* realizowana jest graficznie w postaci litery *yā'* poprzedzonej *kasrā*, jednak w tekście koranicznym litera *yā'* w wygłosie zapisywana jest w postaci *alif maqṣūra*.

¹⁴⁹ Błędny zapis litery *ḥā'* w miejscu litery *ḥā'*. Prawidłowy zapis *ḥaṭā'in*. Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, co ma miejsce w dawnych tekstach w odniesieniu do litery *alif* poprzedzającej *hamzē*.

¹⁵⁰ Zob. przyp. 19.

¹⁵¹ J.w.

¹⁵² J.w.

¹⁵³ Błędny zapis, prawidłowo: *taġyīri*.

¹⁵⁴ Zob. przyp. 19.

¹⁵⁵ J.w.

¹⁵⁶ Błędny zapis litery *tā'* *maftūḥa* w miejscu *tā'* *marbūṭa*, prawdopodobnie interferencja z języka tureckiego i/lub perskiego, w których obecna jest tego rodzaju niestandardowa ortografia.

¹⁵⁷ Zob. przyp. 19.

¹⁵⁸ J.w.

¹⁵⁹ J.w.

¹⁶⁰ J.w.

¹⁶¹ J.w.

¹⁶² J.w.

¹⁶³ J.w.

[interpretacją tego, co zostało objawione, brakiem pewności / wątpliwością, zbyt szybką recytacją]

7: kasalin aw¹⁶⁴ sur‘atin aw¹⁶⁵ zayġi al¹⁶⁶-llisāni / aw¹⁶⁷ waqūfin bi-ġayri waqfin / aw¹⁶⁸ irġāmin¹⁶⁹ bi-ġayri

[bądź zbyt powolną, nadmiernym pośpiechem, splataniem języka / zatrzymaniem bez potrzeby / uwzględnieniem bez]

8: murġamin / aw¹⁷⁰ iżhārin¹⁷¹ biġayri bayānin / aw¹⁷² maddin aw¹⁷³ tašdīdin aw¹⁷⁴ hamzatin¹⁷⁵ aw¹⁷⁶ ġuzmin aw¹⁷⁷

[potrzeby / ujawnieniem bez potrzeby / postawieniem maddy, szaddy, hamzy, sukūna lub]

9: i‘rābin¹⁷⁸ bi-ġayri makānin / fāktubuĥu¹⁷⁹ minnā ‘alā al¹⁸⁰-ttamāmi wa-al¹⁸¹-kamāli / wa-al¹⁸²-muhazzabi min kulli

[postawieniem znaku wokalizacyjnego nie w tym miejscu, co trzeba / spisuję go w sposób jak najbardziej dokładny, doskonały, pozbawiony jakichkolwiek]

10: al¹⁸³-ilḥāni¹⁸⁴ /

¹⁶⁴ J.w.

¹⁶⁵ J.w.

¹⁶⁶ Zob. przyp. 2.

¹⁶⁷ Zob. przyp. 19.

¹⁶⁸ J.w.

¹⁶⁹ J.w.

¹⁷⁰ J.w.

¹⁷¹ J.w.

¹⁷² J.w.

¹⁷³ J.w.

¹⁷⁴ J.w.

¹⁷⁵ Specyficzny sposób połączenia litery *zā‘* i literą *tā‘ marbūta*, (sprawiają wrażenie łączonych, choć zgodnie z zasadami łączenia liter arabskich *dāl* należy do 6 liter, które nie podlegają łączliwości z lewej strony). Jak się wydaje nie jest to błędny sposób zapisu, lecz rodzaj manieri kaligraficznej kopisty.

¹⁷⁶ Zob. przyp. 19.

¹⁷⁷ J.w.

¹⁷⁸ J.w.

¹⁷⁹ Brak znaku hamza nad literą *alif*, co zmienia transliterację. Prawidłowy zapis: *fa-aktubuĥu*.

¹⁸⁰ Zob. przyp. 2.

¹⁸¹ Zob. przyp. 9.

¹⁸² J.w.

¹⁸³ J.w.

¹⁸⁴ Zob. przyp. 19. Błędny zapis znaku *kasra* w miejscu znaku *fatḥa*.

fāḡfir¹⁸⁵ lanā yā rabbāhu¹⁸⁶ ya sayyidāhu¹⁸⁷ / lā tu'āḥidnā yā mawlānā
wārzuqnā¹⁸⁸ faḍla

[błędów językowych / wybacz nam, Panie Boże / wybacz nam, Panie i
błogosław za]

11: mā qara'nāhu / mu'addiyan ḥaqqahu ma'a al¹⁸⁹-a'ḍā'i¹⁹⁰ wa-al¹⁹¹-
qalbi wa-al¹⁹²-llisāni / wa-hab lanā bihi

[to, co odczytaliśmy / oddając prawdę członkami swoimi, sercem i języ-
kiem / obdarz nas za to]

12: al¹⁹³-ḥayra¹⁹⁴ wa-al¹⁹⁵-ssa'ādata¹⁹⁶ wa-al¹⁹⁷-buṣārata¹⁹⁸ wa-al¹⁹⁹-
amāna²⁰⁰ / wa-lā taḥtum lanā bi-al²⁰¹-šširri wa-al²⁰²-ššaqaḡwati²⁰³

[pomyślnością, szczęściem, dobrą nowiną i bezpieczeństwem / a wybaw
od zła, niedoli]

13: wa-al²⁰⁴-ḡḡalālāti wa-al²⁰⁵-ṭṭufyāni / wa-nabbihnā qabla al²⁰⁶-manāyā
'an nawmi al²⁰⁷-ḡaflati wa-al²⁰⁸-kasalā²⁰⁹

¹⁸⁵ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych (powinna być opatrzona znakiem *waṣla*), co zmienia transliterację (prawidłowo *fa-aḡfir*).

¹⁸⁶ Błędny zapis znaku *ḡamma* w miejscu znaku *sukūn* nad literą *ḥā'*, to rodzaj wykrzyknika: *Yā rabbāh!*

¹⁸⁷ J.w., prawidłowy zapis: *Yā sayyidāh!*

¹⁸⁸ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych (powinna być opatrzona znakiem *waṣla*), co zmienia transliterację (prawidłowo *wa-arzuqnā*).

¹⁸⁹ Zob. przyp. 9.

¹⁹⁰ Zob. przyp. 19. Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, zob. przyp. 25.

¹⁹¹ Zob. przyp. 9.

¹⁹² Zob. przyp. 2.

¹⁹³ Zob. przyp. 9.

¹⁹⁴ Błędny zapis litery *ḥā'* w miejscu litery *ḡā'*.

¹⁹⁵ Zob. przyp. 2.

¹⁹⁶ Zob. przyp. 51.

¹⁹⁷ Zob. przyp. 9.

¹⁹⁸ Zob. przyp. 51.

¹⁹⁹ Zob. przyp. 9.

²⁰⁰ Zob. przyp. 19.

²⁰¹ Zob. przyp. 2.

²⁰² J.w.

²⁰³ Zob. przyp. 51.

²⁰⁴ Zob. przyp. 2.

²⁰⁵ J.w.

²⁰⁶ Zob. przyp. 9.

²⁰⁷ J.w.

²⁰⁸ J.w.

²⁰⁹ Przeniesienie wyrazu do kolejnej linii (w języku arabskim nie stosuje się dzielenia wyrazów), interferencja z łączniki.

[zblądzenia i wegetacji / zbudź nas przed śmiercią ze snu beztroski i rozleniwienia]

14: ni / aminan²¹⁰ min ‘aḏābi al²¹¹-qabri / wa-min su’āli al²¹²-munkari wa-al²¹³-nnakīri / wa-min akli al²¹⁴-dda²¹⁵

[byśmy byli bezpieczni od mąk grobowych / pytań Al-Munkara i Al-Nakira / i spożywania ro-]

15: yḏāni / wa-bayyid wuḡūhanā yawma al²¹⁶-ba’ti / wa-a’tiq²¹⁷ riqābana²¹⁸ mina al²¹⁹-nnirāni²²⁰ /

[bactwa / wybiel nasze twarze w Dniu Zmartwychwstania / i uwolnij nas od ognia piekielnego /]

16: wa-yammin kitābanā / wa-yassir ḥisābanā / wa-ṭaqqil mizānanā bi-al²²¹-ḥasanāti / wa-ṭabbit

[pobłogosław naszą księgę / a Sąd Ostateczny uczynj łatwym / i obciąż naszą wagę dobrymi uczynkami / umocnij]

17: aqdāmanā²²² ‘alā al²²³-ṣṣirāti / wāskinā²²⁴ fi²²⁵ wasaṭi al²²⁶-ḡināni / wārzuqnā²²⁷ ḡiwāra(i)²²⁸ Muḥammadin

[nasze stopy na Siracie²²⁹ / i osadź nas w samym środku Raju / obdarz sąsiedztwem Mahometa]

²¹⁰ Zob. przyp. 19.

²¹¹ Zob. przyp. 9.

²¹² J.w.

²¹³ Zob. przyp. 2.

²¹⁴ Zob. przyp. 9.

²¹⁵ Zob. przyp. 84.

²¹⁶ Zob. przyp. 9.

²¹⁷ Zob. przyp. 19.

²¹⁸ Zob. przyp. 3.

²¹⁹ Zob. przyp. 2.

²²⁰ Pominięcie długiej samogłoski *ī* po literze *nūn*.

²²¹ Zob. przyp. 9.

²²² Zob. przyp. 19.

²²³ Zob. przyp. 2.

²²⁴ Brak znaków *hamza* i *fatḥa* nad literą *alif* oraz *šaddy* nad literą *nūn*. Prawidłowy zapis: *wa-askinnā*.

²²⁵ Zob. przyp. 26.

²²⁶ Zob. przyp. 9.

²²⁷ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych (powinna być opatrzona znakiem *waṣla*), co zmienia transliterację (prawidłowo *wa-arzuqnā*).

²²⁸ Litera *rā* opatrzona dwoma znakami wokalizacyjnymi – *fatḥa* i *kasra*.

²²⁹ *Širāṭ* – most nad piekłem, prowadzący do bram raj.

18: ‘alayhi al²³⁰-ṣṣalātu²³¹ wa-al²³²-ssalāmu / wa-akrimnā²³³ bi-liqā’ika²³⁴
 ya rayyāni / istağib du‘ā’ nā²³⁵ bi-ḥaqqi

[modlitwa i pokój z nim / obdarz zaszczytem spotkania z Tobą, o Ty,
 pełen obfitości / odpowiedz na nasze modlitwy prawdą]

19: al²³⁶-ttawrayti²³⁷ / wa-al²³⁸-inğīli²³⁹ wa-al²⁴⁰-zzabūri / wa-al²⁴¹-
 furqāni al²⁴²-‘azimu²⁴³ / a‘tīnā²⁴⁴ ġamī‘a mā

[Tory / Ewangelii, Psalmów / i Wspaniałego Koranu / daj nam wszystko,
 o co]

20: saalanāka²⁴⁵ bihi fi²⁴⁶ al²⁴⁷-ssirri wa-al²⁴⁸-a‘lāni²⁴⁹ wa-zidnā bi-faḍlika
 al²⁵⁰-wāsi‘ati bi-ğūdika

[prosiłiśmy Cię jawnie i skrycie, obdarz nas w swej łaskowości swoją hoj-
 nością]

21: wa-karamika²⁵¹ yā akrama²⁵² al²⁵³-akramīna²⁵⁴ / wa-yā arḥama²⁵⁵

²³⁰ Zob. przyp. 2.

²³¹ Długa samogłoska *ā* została zapisana za pomocą litery *wāw*, nie zaś *alif*, co ma miejsce w kilku wyrazach zapożyczonych z języka aramejskiego. Litera *wāw* połączona w specyficzny sposób z literą *tā’ marbūta*, zob. przyp. 84.

²³² Zob. przyp. 2.

²³³ Zob. przyp. 19.

²³⁴ Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, zob. przyp. 25.

²³⁵ J.w.

²³⁶ Zob. przyp. 4.

²³⁷ Błędna wokalizacja, wyraźny znak *fatha* nad literą *rā’*, natomiast litera *yā’* nie została opatrzona znakiem wokalizacyjnym. Prawidłowy zapis: *al-tawrati*.

²³⁸ Zob. przyp. 9.

²³⁹ Zob. przyp. 19.

²⁴⁰ Zob. przyp. 2.

²⁴¹ Zob. przyp. 9.

²⁴² J.w.

²⁴³ Błędny zapis znaku *ḍamma* w miejscu znaku *kasra* nad literą *mīm*.

²⁴⁴ Brak znaku *hamza* nad literą *alif*.

²⁴⁵ Błędna wokalizacja, prawidłowy zapis: *sa’alnāka*.

²⁴⁶ Zob. przyp. 24.

²⁴⁷ Zob. przyp. 2.

²⁴⁸ Zob. przyp. 9.

²⁴⁹ Błędny zapis znaku *fatha* nad literą *alif*, powinny być pod nią znaki: *hamza i kasra*.

²⁵⁰ Zob. przyp. 9.

²⁵¹ Brak długiej samogłoski *ā* po literze *rā’*.

²⁵² Zob. przyp. 19.

²⁵³ Zob. przyp. 9.

²⁵⁴ Zob. przypis 19.

²⁵⁵ J.w.

al²⁵⁶-rrāḥimīna / al²⁵⁷lahumma²⁵⁸ ṣallī²⁵⁹ ‘alà

[i szczodrością, o, najhojniejszy z hojnych / obdarz nas swoją łaską, o, najłaskawszy z łaskawych / O Boże, módl się za]

22: Muḥammadin ṣāḥibi al²⁶⁰-ššarī‘ati wa-al²⁶¹-burhāni / bi-rahmatika yā arḥamu²⁶² al-rrāḥimīna / al²⁶³lahumma²⁶⁴

[Mahometa, prawodawcę, nosiciela świadectwa / Twoją łaską, o najłaskawszy z łaskawych, o, Boże]

23: anḡamnā²⁶⁵ wārfa‘nā²⁶⁶ bi-al²⁶⁷-Qur‘āni al²⁶⁸-azīmi / wa-bārik lanā bi-al²⁶⁹-āyāti²⁷⁰ wa-al²⁷¹-ḏḏikri al²⁷²-ḥakīmi /

[uczyn nas miłymi sobie i wywyższ tym Wspaniałym Koranem / błogosław nam tymi wersetami i mądrym wspomnianiem Boga /]

24: wa-taqabbal minnā innaka²⁷³ anta²⁷⁴ al²⁷⁵-ssamī‘u al²⁷⁶-‘alīmu / wa-tub ‘alaynā innaka²⁷⁷ anta²⁷⁸ al²⁷⁹-ttawwābu al²⁸⁰-rraḥīmu /

[i przyjmij je od nas, wszak jesteś wysłuchujący i wszechwiedzący / zlituj się nad nami, wszak jesteś miłosierny i litościwy /]

²⁵⁶ Zob. przyp. 2.

²⁵⁷ J.w.

²⁵⁸ Zob. przyp. 19.

²⁵⁹ Zapis długiej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra*.

²⁶⁰ Zob. przyp. 2.

²⁶¹ Zob. przyp. 9.

²⁶² Zob. przyp. 19. Błędny zapis znaku wokalizacyjnego *ḍamma* w miejscu znaku *fatḥa*. Prawidłowy zapis: *arḥama*.

²⁶³ Zob. przyp. 2.

²⁶⁴ Zob. przyp. 19.

²⁶⁵ J.w. Błędny zapis litery *ḡayn* w miejscu litery *‘ayn*, prawidłowy zapis: *an ‘amnā*.

²⁶⁶ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych (powinna być opatrzona znakiem *waṣla*), co zmienia transliterację (prawidłowo *wa-arfa nā*).

²⁶⁷ Zob. przyp. 9.

²⁶⁸ J.w.

²⁶⁹ J.w.

²⁷⁰ Zapis litery *tā‘ marbūta* w miejscu *tā‘ maftūḥa*. Zob. przyp. 32.

²⁷¹ Zob. przyp. 2.

²⁷² Zob. przyp. 9.

²⁷³ Zob. przyp. 19.

²⁷⁴ J.w.

²⁷⁵ Zob. przyp. 2.

²⁷⁶ Zob. przyp. 9.

²⁷⁷ Zob. przyp. 19.

²⁷⁸ J.w.

²⁷⁹ Zob. przyp. 2.

²⁸⁰ J.w.

25: al²⁸¹lahumma²⁸² zayyinā bi-zīnati al²⁸³-Qur'āni²⁸⁴ / wālbisnā²⁸⁵ bi-ḥalmati al²⁸⁶-Qur'āni / wādḥilnā²⁸⁷ al²⁸⁸-ğannata ma'a [spraw, by Koran był naszą ozdobą / i naszą szatą / wprowadź nas do Raju z]

26: al²⁸⁹-Qur'ān(i)²⁹⁰ / wa-'āfinā min kulli balā'i²⁹¹ al²⁹²-ddunyā wa-'adābi al²⁹³-āḥirati²⁹⁴ ma'a al²⁹⁵-Qur'āni / wārḥam²⁹⁶/

[Koranem / i wybaw od wszystkich cierpień tego świata i mąk zaświatów / zmiłuj się]

Strona 479a

1: ġamī'a ummatin²⁹⁷ muḥammadin 'alayhi al-ṣṣalātu²⁹⁸ wa-al²⁹⁹-ssalāmu / ma'a al³⁰⁰-Qur'āni / al³⁰¹lahumma³⁰² iğ'al(i)³⁰³ al³⁰⁴-Qur'āni³⁰⁵ lanā fi [nad całą ummą³⁰⁶

²⁸¹ J.w.

²⁸² Zob. przyp. 19.

²⁸³ Zob. przyp. 9.

²⁸⁴ Błędny zapis nad literą *alif* znaku pionowego oznaczającego długą samogłoskę *ā* w miejscu znaku *madda*.

²⁸⁵ Brak znaku *hamza* nad literą *alif*, prawidłowy zapis: *wa-albisnā*.

²⁸⁶ Zob. przyp. 9.

²⁸⁷ Brak znaku *hamza* nad literą *alif*, prawidłowy zapis: *wa-adḥilnā*.

²⁸⁸ Zob. przyp. 9.

²⁸⁹ J.w.

²⁹⁰ Litera *nūn* opatrzona dwoma znakami wokalizacyjnymi: nad nią *sukūn* i pod nią *kasra*.

²⁹¹ Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, co ma miejsce w dawnych tekstach w odniesieniu do litery *alif* poprzedzającej *hamzę*.

²⁹² Zob. przyp. 2.

²⁹³ Zob. przyp. 9.

²⁹⁴ Zob. przyp. 19. Litera *rā'* w specyficzny sposób połączona z literą *tā'* *marbūta*, zob. przyp. 51.

²⁹⁵ Zob. przyp. 2.

²⁹⁶ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych (powinna być opatrzona znakiem *waṣla*), co zmienia transliterację (prawidłowo *wa-arḥam*).

²⁹⁷ Zob. przyp. 19.

²⁹⁸ Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, zob. przyp. 25.

²⁹⁹ Zob. przyp. 2.

³⁰⁰ Zob. przyp. 9.

³⁰¹ Zob. przyp. 2.

³⁰² Brak znaku *hamza* nad literą *alif*, błędny zapis znaku wokalizacyjnego *fatḥa* w miejscu pionowego znaku oznaczającego długą samogłoskę *ā*, prawidłowy zapis: *allāhumma*.

³⁰³ Litera *lām* opatrzona dwoma znakami wokalizacyjnymi: *sukūn* i *kasra*.

³⁰⁴ Zob. przyp. 9.

³⁰⁵ Błędny zapis znaku *kasra* w miejscu znaku *fatḥa*.

³⁰⁶ Umma – wspólnota muzułmańska.

muhammadową, pokój i modlitwa z Nim / z Koranem / o Boże, spraw,
by Koran był dla mnie na]

2: al-ddunyā qarīban / wa-fī al³⁰⁷-qabri mūnisan³⁰⁸ wa-fī al³⁰⁹-qiyāmati
šafi'an / wa-'alā aṣ-širāṭi nūran wa

[tym świecie bliskim towarzyszem / zaś w grobie przyjacielem, w Dniu
Zmartwychwstania pośrednikiem / a na Siracie³¹⁰ światłem i

3: ilā³¹¹ al-ğannati rafīqan / wa-mina al³¹²-nnari satran wa-ḥiğāban / wa-
ilā³¹³ al³¹⁴-ḥayrāti kullihā dalīlan wa-imāman

[towarzyszem w drodze do Raju / od ognia piekielnego zasłoną i ochroną
/ wszystkich dobrych uczynków dowodem i przewodnikiem

4: bi-fadlika wuğūdika wa-karamika³¹⁵ yā akramu³¹⁶ al³¹⁷-akramīna³¹⁸ /
wa-yā arḥamu³¹⁹ al³²⁰-rrāḥimīna / al³²¹lahumma³²²

[dzięki Tobie, Twojej obecności i szczodrości, o, najhojniejszy z hojnych,
o, najłaskawszy z łaskawych, o Boże]

5: ihdīnā³²³ bi-hidāyati al³²⁴-Qur'āni wa-'āfinā bi-'ināyati al-Qur'āni /
wa-nağğīnā min-a al³²⁵-nnirāni³²⁶ / bi-karāmati

[prowadź nas drogą Koranu i spraw, by miał nas w swojej opiece / wybaw
nas od ognia piekielnego hojnością]

³⁰⁷ Zob. przyp. 9.

³⁰⁸ Błędny zapis długiej samogłoski *ū* w miejscu znaku *hamza* na podpórce w postaci litery *wāw*, prawidłowy zapis: *mu'nisan*.

³⁰⁹ Zob. przyp. 9.

³¹⁰ Zob. przyp. 105.

³¹¹ Brak znaku *hamza* pod literą *alif*.

³¹² Zob. przyp. 2.

³¹³ Zob. przyp. 186.

³¹⁴ Zob. przyp. 9.

³¹⁵ Błędny zapis, brak długiej samogłoski *ā*, prawidłowy zapis: *karāmika*.

³¹⁶ Błędny zapis znaku *ḥamma* w miejscu znaku *fatḥa*. Brak znaku *hamza* nad literą *alif*.

³¹⁷ Zob. przyp. 9.

³¹⁸ Zob. przyp. 19.

³¹⁹ J.w.

³²⁰ Zob. przyp. 2.

³²¹ J.w.

³²² Zob. przyp. 19.

³²³ Zob. przyp. 186.

³²⁴ Zob. przyp. 9.

³²⁵ Zob. przyp. 2.

³²⁶ Błędny zapis, brak długiej samogłoski *ī*, prawidłowy zapis: *al-nnirāni*.

6: al³²⁷-Qur'āni / wādḥilnā³²⁸ al³²⁹-ğannata(i)³³⁰ bi-šifa'ati al³³¹-Qur'āni / wārfa'³³² darağātina bi-faḍlati al³³³-Qur'āni /

[Koranu / wprowadź nas do Raju za wstawiennictwem Koranu / i spraw, byśmy dzięki niemu byli wywyższeni /

7: wa-kaffir 'annā sayyi'ātinā bi-tilāwati³³⁴ al³³⁵-Qur'āni / yā dī³³⁶ al-faḍli wa-al-iḥsāni³³⁷ / al³³⁸lahumma³³⁹ urzuqnā³⁴⁰

[odsuń od nas złe uczynki dzięki recytacji Koranu / Ty, doskonały i pełen zasług / obdarz nas]

8: bi-kulli ḥarfīn min-a al³⁴¹-Qur'āni ḥalāwatan³⁴² / wa-bi-kulli kalāmātī³⁴³ karamatin³⁴⁴ / wa-bi-kulli āyatin³⁴⁵ sa'ādatin³⁴⁶ wa-bi-kulli

[miłą nagrodą za każdą literę Koranu / hojnością za każde słowo / szczęściem za każdy werset, za każdą]

9: sūratin³⁴⁷ salāmatin³⁴⁸ / wa-bi-kulli ġuz'in ġazā'an³⁴⁹ /

³²⁷ Zob. przyp. 9.

³²⁸ Zob. przyp. 1. Błędny zapis litery *ḥā'* w miejscu *ḥā'*, prawidłowy zapis *wa-adḥilnā*.

³²⁹ Zob. przyp. 9.

³³⁰ Litera *tā'* *marbūṭa* opatrzona dwoma znakami wokalizacyjnymi: *fatḥa* i *kasra*.

³³¹ Zob. przyp. 9.

³³² W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych (powinna być opatrzona znakiem *waṣla*), co zmienia transliterację (prawidłowo *wa-arfa'*).

³³³ Zob. przyp. 9.

³³⁴ Zob. przyp. 51.

³³⁵ Zob. przyp. 9.

³³⁶ Zapis dłuższej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra*.

³³⁷ Zob. przyp. 186.

³³⁸ Zob. przyp. 2.

³³⁹ Zob. przyp. 19.

³⁴⁰ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych, powinna być opatrzona protetyczną samogłoską *ī* charakterystyczną dla trybu rozkazującego czasowników tego rodzaju.

³⁴¹ Zob. przyp. 9.

³⁴² Zob. przyp. 51.

³⁴³ Błędna wokalizacja, błędny zapis znaku *fatḥa* w miejscu znaku *kasra* pod literą *lām*, błędny zapis znaku *kasra* w miejscu *tanwīn kasra* w wygłosie, prawidłowy zapis: *kalimatin*.

³⁴⁴ Błędny zapis znaku *tanwīn kasra* w miejscu *tanwīn fatḥa* w wygłosie, prawidłowy zapis: *karāmatan*.

³⁴⁵ Zob. przyp. 32.

³⁴⁶ Błędny zapis znaku *tanwīn kasra* w miejscu *tanwīn fatḥa* w wygłosie, prawidłowy zapis: *sa'ādatan*. Specyficzny sposób połączenia litery *dāl* z literą *tā'* *marbūṭa*, zob. przyp. 51.

³⁴⁷ Zob. przyp. 51.

³⁴⁸ Błędny zapis znaku *tanwīn kasra* w miejscu *tanwīn fatḥa* w wygłosie, prawidłowy zapis: *salāmatan*.

³⁴⁹ Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, zob. przyp. 25.

al³⁵⁰lahumma³⁵¹ urzuqnā³⁵² bi-al³⁵³-alifi³⁵⁴ alfatan³⁵⁵ / wa-bi-al³⁵⁶-bā'i ba-rakatin³⁵⁷ /

[surę powozieniem / za każdy dżuz³⁵⁸ nagrodą / o Boże, obdarz nas za literę alif – życzliwością / za literę bā' – błogosławieństwem]

10: wa-bi-al³⁵⁹-ttā'i tawwatan³⁶⁰ / wa-bi-al³⁶¹-ttā'i tawāban / wa-bi-al³⁶²-ğīmi ġamālan / wa-al³⁶³-ḥā'i ḥikmatan / wa-bi-al³⁶⁴-ḥā'i ḥulānan³⁶⁵ / wa [za literę tā' – skruczą / za literę tā – nagrodą za dobro / za literę ġīm – pięknem / za literę ḥā' – mądrością / za literę ḥā' – gratyfikacją /]

11: wa-bi-al³⁶⁶-ddāli dunuwwan / wa-bi-al³⁶⁷-ddāli ḍakawātan / wa-bi-al³⁶⁸-rrā' raḥmatan / wa-bi-al³⁶⁹-zzā' zulfatan / wa-bi-al³⁷⁰-ssīni

[za literę dāl – bliskością / za literę dāl – bystrością / za literę rā' – miłośrdziem / za literę zā' – pochlebstwem / za literę sīn]

12: sanā'an³⁷¹ / wa-bi-al³⁷²-ššīni šifā'an³⁷³ / wa-bi-al³⁷⁴-ššādi šidqan / wa-bi-al³⁷⁵-ddādi ḍiyā'an³⁷⁶ /

³⁵⁰ Zob. przyp. 2.

³⁵¹ Zob. przyp. 19.

³⁵² W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych, powinna być opatrzona protetyczną samogłoską *ū* charakterystyczną dla trybu rozkazującego czasowników tego rodzaju.

³⁵³ Zob. przyp. 9.

³⁵⁴ Zob. przyp. 19.

³⁵⁵ J.w.

³⁵⁶ Zob. przyp. 9.

³⁵⁷ Błędny zapis znaku *tanwīn kasra* w miejscu *tanwīn fatḥa* w wygłosie, prawidłowy zapis: *barakatan*.

³⁵⁸ Jedna trzydziesta część *Koranu*.

³⁵⁹ Zob. przyp. 2.

³⁶⁰ Błędny zapis litery *yā'* w miejscu litery *bā'*, prawidłowy zapis: *tawwatan*.

³⁶¹ Zob. przyp. 2.

³⁶² Zob. przyp. 9.

³⁶³ J.w.

³⁶⁴ J.w.

³⁶⁵ Błędny zapis litery *alif* w miejscu litery *wāw* ze znakiem *fatḥa*, prawidłowy zapis: *ḥulwānan*.

³⁶⁶ Zob. przyp. 2.

³⁶⁷ J.w.

³⁶⁸ J.w.

³⁶⁹ J.w.

³⁷⁰ J.w.

³⁷¹ Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, zob. przyp. 25.

³⁷² Zob. przyp. 2.

³⁷³ Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, zob. przyp. 25.

³⁷⁴ Zob. przyp. 2.

³⁷⁵ J.w.

³⁷⁶ Litera *alif* opatrzona znakiem *waṣla*, zob. przyp. 25.

wa-bi-al³⁷⁷-ṭṭā' i ṭarāwatan³⁷⁸ / [majestatem / za literę ṣīn – zdrowiem / za literę ṣād – szczerością / za literę ḍād – światłością / za literę ṭā' – czułością /]

13: wa-bi-al³⁷⁹-zzā' i zufran³⁸⁰ / wa-bi-al³⁸¹-‘ayni ‘ilman / wa-bi-al³⁸²-ḡayni ḡaniyyan / wa-bi-al³⁸³-fā' i faraḥan / wa-bi-al³⁸⁴-qāfi qurbatan³⁸⁵ / [za literę zā' – sukcesem / za literę ‘ain – wiedzą / za literę ḡayn – bogactwem / za literę fā' – radością / za literę qāf – bliskością]

14: wa-bi-al³⁸⁶-kāfi kifāyatan / wa-bi-al³⁸⁷-llāmi luṭfan / wa-bi-al³⁸⁸-mīm maw'izatan / wa-bi-al³⁸⁹-nnūni nūran / wa-bi-al³⁹⁰-wāwi³⁹¹ wafā'an / [za literę kāf – zaspokojeniem / za literę lām – uprzejmością / za literę mīm – pouczeniem / za literę nūn – światłem / za literę wāw – lojalnością /]

15: wa-bi-al³⁹²-hā' i hidāyatan / wa-bi-al³⁹³-llāmi al³⁹⁴-alfi³⁹⁵ liqā'an / wa-bi-al³⁹⁶-yā' i yusran / wa-ṣallā al³⁹⁷-llāhu³⁹⁸ ‘alā sayyidinā [za literę hā' – prowadzeniem [właściwą drogą] / za tysięczną literę lām – spotkaniem / za literę yā' – dobrobytem / niech Bóg modli się za Pana naszego]

³⁷⁷ Zob. przyp. 2.

³⁷⁸ Zob. przyp. 51.

³⁷⁹ Zob. przyp. 9.

³⁸⁰ Błędna wokalizacja, prawidłowy zapis: *zafaran*.

³⁸¹ Zob. przyp. 9.

³⁸² J.w.

³⁸³ J.w.

³⁸⁴ J.w.

³⁸⁵ Zob. przyp. 32.

³⁸⁶ Zob. przyp. 9.

³⁸⁷ Zob. przyp. 2.

³⁸⁸ Zob. przyp. 9.

³⁸⁹ Zob. przyp. 2.

³⁹⁰ Zob. przyp. 9.

³⁹¹ Tu powinna być obecna w zapisie litera *hā'*, a dopiero po niej *wāw*.

³⁹² Zob. przyp. 9.

³⁹³ Zob. przyp. 2.

³⁹⁴ Zob. przyp. 9.

³⁹⁵ Zob. przyp. 19.

³⁹⁶ Zob. przyp. 9.

³⁹⁷ Zob. przyp. 2.

³⁹⁸ Zob. przyp. 3.

16: muḥammadin wa-alihi³⁹⁹ wa-ṣaḥbihi aḡmaīna⁴⁰⁰ / al⁴⁰¹-ṭṭayyibīna al⁴⁰²-ṭṭāhirīna / al⁴⁰³lahumma⁴⁰⁴ balliḡ ṭawāban qaraanāhu

[Mahometa, za cały jego ród i towarzyszy / dobrych i czystych / o Boże, obdarz nas nagrodą za to, co przeczytałem]

17: mā qaraanāhu / wa-nawwir mā tala'anāhu / li-rḥūḥi⁴⁰⁵ muḥammadin 'alayhi al⁴⁰⁶-ssalātu⁴⁰⁷ wa-al⁴⁰⁸-ssalāmu / wa-li-l-arwāḥi⁴⁰⁹

[to, co przeczytałem / oświeć tym, co wyrecytowałem / duszę Mahometa, modlitwa i pokój z nim / oraz dusze]

18: awlādihi⁴¹⁰ wa-azwāḡiḥi⁴¹¹ / wa-li-l-aṣḥābihi⁴¹² riḏwāna⁴¹³ al⁴¹⁴-llāhi⁴¹⁵ ta'alā 'alayhim aḡma'īna⁴¹⁶ / wa-l-arwā'⁴¹⁷

[jego dzieci i żon / i jego towarzyszy, oby Bóg Najwyższy był z nich wszystkich zadowolony / i du-]

19: ḥi abā'inā⁴¹⁸ wa-ummihātinā⁴¹⁹ wa-abnā'inā⁴²⁰ wa-iḥwāninā⁴²¹ wa-aṣḏiqā'inā⁴²² wa-ustādinā⁴²³ / wa-maṣāyihinā]

[sze naszych ojców i matek, naszych synów i naszego rodzeństwa, naszych przyjaciół, naszego nauczyciela / i szajchów]

³⁹⁹ Błędny zapis znaku *fatḥa* w miejscu znaku *madda* nad literą *alif*.

⁴⁰⁰ Błędny zapis znaku *madda* w miejscu *hamzy* nad literą *alif*.

⁴⁰¹ Zob. przyp. 2.

⁴⁰² J.w.

⁴⁰³ J.w.

⁴⁰⁴ Zob. przyp. 19.

⁴⁰⁵ Błędny zapis, prawidłowy zapis: *li-rūḥi*.

⁴⁰⁶ Zob. przyp. 2.

⁴⁰⁷ Litera *alif* opatrzona znakiem *wasla*, zob. przyp. 25.

⁴⁰⁸ Zob. przyp. 2.

⁴⁰⁹ Zob. przyp. 19. Błędny zapis z rodzajnikiem *al-*, prawidłowy zapis *li-arwāḥi*.

⁴¹⁰ Zob. przyp. 19. Specyficzny sposób połączenia litery *dāl* z literą *hā'*, podobnie jak w wypadku *tā' marbūṭa*, zob. przyp. 51.

⁴¹¹ Zob. przyp. 19.

⁴¹² J.w. Błędny zapis z rodzajnikiem *al-*, prawidłowy zapis *li-aṣḥābihi*.

⁴¹³ Błędny zapis znaku *fatḥa* w miejscu znaku *ḍamma* nad literą *nūn*.

⁴¹⁴ Zob. przyp. 2.

⁴¹⁵ Zob. przyp. 3.

⁴¹⁶ Zob. przyp. 19.

⁴¹⁷ Przeniesienie wyrazu do kolejnego wersu. Zob. przyp. 84.

⁴¹⁸ Zob. przyp. 19.

⁴¹⁹ J.w. Błędny zapis znaku wokalizacyjnego *kasra* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *mīm*.

⁴²⁰ Zob. przyp. 19.

⁴²¹ Zob. przyp. 186. Błędny zapis litery *ḥā'* w miejscu litery *hā'*.

⁴²² Zob. przyp. 19.

⁴²³ J.w. Błędny zapis litery *dāl* w miejscu litery *dāl*.

- 20: ḥaṣṣatan⁴²⁴ wa-li-l-arwāḥi⁴²⁵ ḡamī‘i al⁴²⁶-mu‘minīna wa-al⁴²⁷-mu‘mināti⁴²⁸ wa-al⁴²⁹-muslimīna wa-al⁴³⁰-muslimāti⁴³¹ / al⁴³²-aḥyā‘u⁴³³
[zwłaszcza dusze wszystkich wierzących mężczyzn i kobiet, muzułmanów i muzułmanek / żyjących]
- 21: minhum wa-l⁴³⁴-amwātu⁴³⁵ ‘āmmatan wa-li-ḡamī‘i ṣāḥibi al⁴³⁶-ḥayrāti⁴³⁷ wa-al⁴³⁸-ḥasanāti / mina al⁴³⁹-mu‘minīna wa-al⁴⁴⁰-mu‘⁴⁴¹
[i martwych, wszystkich czyniących dobro / spośród muzułmanów i mu-]
- 22: mināti⁴⁴² / bi-raḥmatika yā arḥamu⁴⁴³ al⁴⁴⁴-rrāḥimīna / al⁴⁴⁵lahumma⁴⁴⁶ unṣurnā⁴⁴⁷ man naṣara al⁴⁴⁸-ddīni⁴⁴⁹ wāḥzul⁴⁵⁰
[zułmanek / dzięki Twojej łasce, o, najłaskawszy z łaskawych, o Boże, wspomóż nas, tych, którzy bronią wiary i ochroń]
- 23: man ḥazala al⁴⁵¹-muslimīna /

⁴²⁴ Zob. przyp. 32. Błędny zapis litery *ḥā’* w miejscu litery *ḥā’*.

⁴²⁵ Zob. przyp. 19. Błędny zapis z rodzajnikiem *al-*, prawidłowy zapis *li-arwāḥi*.

⁴²⁶ Zob. przyp. 9.

⁴²⁷ J.w.

⁴²⁸ Zapis litery *tā’* *marbūta* w miejscu litery *tā’* *maftūḥa*. Zob. przyp. 32.

⁴²⁹ Zob. przyp. 9.

⁴³⁰ J.w.

⁴³¹ Zob. przyp. 303.

⁴³² Zob. przyp. 9.

⁴³³ Zob. przyp. 19.

⁴³⁴ Brak litery *alif*.

⁴³⁵ Zob. przyp. 19.

⁴³⁶ Zob. przyp. 9.

⁴³⁷ Błędny zapis litery *ḥā’* w miejscu litery *ḥā’*.

⁴³⁸ Zob. przyp. 9.

⁴³⁹ J.w.

⁴⁴⁰ J.w.

⁴⁴¹ Przeniesienie wyrazu do kolejnego wersu. Zob. przyp. 84.

⁴⁴² Zob. przyp. 303.

⁴⁴³ Zob. przyp. 19. Błędny zapis znaku *ḍamma* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *mīm*, prawidłowy zapis: *arḥama*.

⁴⁴⁴ Zob. przyp. 2.

⁴⁴⁵ J.w.

⁴⁴⁶ Zob. przyp. 19.

⁴⁴⁷ Zob. przyp. 227.

⁴⁴⁸ Zob. przyp. 2.

⁴⁴⁹ Błędny zapis znaku *kasra* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *nūn*.

⁴⁵⁰ W zapisie występuje tu litera *alif* bez znaków wokalizacyjnych (powinna być opatrzona znakiem *waṣla*), co zmienia transliterację (prawidłowo *wa-aḥzul*).

⁴⁵¹ Zob. przyp. 9.

yā rabbi⁴⁵² al⁴⁵³-‘ālamīna / bi-rahmatika yā arḥamu⁴⁵⁴ al⁴⁵⁵-rrāḥimīna / subḥāna

tych, którzy ochronili muzułmanów / amen, Panie światów / dzięki Twojej łasce, o, najłaskawszy z łaskawych / wielki]

24: rabbika rabbi al⁴⁵⁶-‘izzati⁴⁵⁷ ‘ammā yaṣifūna / wa-salāmun ‘alā al⁴⁵⁸-mursalīna / wa-al⁴⁵⁹-ḥamdu li-llāhi rabbi al⁴⁶⁰-‘ālamīna /

[Panie, Panie chwały, za to, za co wysławiają / pokój niech będzie z Posłańcami / i niech będą dzięki Bogu, Panu światów/]

25: bi-smi al⁴⁶¹-llāhi⁴⁶² al⁴⁶³-rraḥmāni⁴⁶⁴ al⁴⁶⁵-rraḥīmi / yā rabbi anta⁴⁶⁶ ilahun⁴⁶⁷ ‘ālimun wa-anā⁴⁶⁸ ‘abduka ḡāhilun a⁴⁶⁹ 470

[w imię Boga Miłosiernego, Litościwego / O Boże, jesteś Bogiem wszechwiedzącym, ja zaś nic niewiedzącym Twoim sługą]

26: s’aluka⁴⁷¹ an⁴⁷² tazzuqni⁴⁷³ ‘ilman nāfi ‘an ḥattā a ‘buduka⁴⁷⁴ bi ‘ilmika wa-illā⁴⁷⁵ ahlaktu⁴⁷⁶

⁴⁵² Błędny zapis znaku *kasra* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *bā*.

⁴⁵³ Zob. przyp. 9.

⁴⁵⁴ Zob. przyp. 19. Błędny zapis znaku *ḍamma* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *mīm*, prawidłowy zapis: *arḥama*.

⁴⁵⁵ Zob. przyp. 2.

⁴⁵⁶ Zob. przyp. 9.

⁴⁵⁷ Zob. przyp. 32.

⁴⁵⁸ Zob. przyp. 9.

⁴⁵⁹ J.w.

⁴⁶⁰ J.w.

⁴⁶¹ Zob. przyp. 2.

⁴⁶² Zob. przyp. 3.

⁴⁶³ Zob. przyp. 2.

⁴⁶⁴ Zob. przyp. 3.

⁴⁶⁵ Zob. przyp. 2.

⁴⁶⁶ Zob. przyp. 19.

⁴⁶⁷ Zob. przyp. 186.

⁴⁶⁸ Zob. przyp. 19.

⁴⁶⁹ J.w.

⁴⁷⁰ Przeniesienie wyrazu do kolejnego wersu. Zob. przyp. 84.

⁴⁷¹ Błędny zapis znaku *hamza* na podpórce w postaci litery *yā*, prawidłowy zapis na podpórce w postaci litery *alif*.

⁴⁷² Zob. przyp. 19.

⁴⁷³ Błędny zapis litery *zā* w miejscu litery *rā*, zapis dłuższej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra*, błędny zapis znaku *sukūn* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *qāf*, prawidłowy zapis: *tarzuqanī*.

⁴⁷⁴ Zob. przyp. 19.

⁴⁷⁵ Zob. przyp. 186.

⁴⁷⁶ Zob. przyp. 19.

yā rabbi anta⁴⁷⁷ ilahun⁴⁷⁸ [proszę Cię, byś obdarzył mnie przydatną wiedzą, bym mógł służyć Ci nią, w przeciwnym razie będę skazany na zgubę o, Boże, jesteś Bogiem]

Strona 479b

1: ġaniyyun wa-anā⁴⁷⁹ ‘abduka faqīrun as’aluka⁴⁸⁰ an⁴⁸¹ taḥfaznī⁴⁸² ḥattà lā adnū⁴⁸³ mimmā aḥtāḡu⁴⁸⁴ ilayhi⁴⁸⁵ šay’in⁴⁸⁶

[mającym, ja zaś Twym ubogim sługą / proszę Cię, byś mnie strzegł, by niczego mi nie zabrakło]

2: min umūri al⁴⁸⁷-ddunyā wa-illā⁴⁸⁸ ahlaktu⁴⁸⁹ yā rabbi anta⁴⁹⁰ ilahun⁴⁹¹ qādirun wa-anā⁴⁹² ‘abduka ḍa’ifun as’aluka⁴⁹³

[ze spraw doczesnych, w przeciwnym razie będę skazany na zgubę o, Boże, jesteś Bogiem wszechmocnym, ja zaś Twym słabym sługą, proszę Cię]

3: an⁴⁹⁴ tuġnini⁴⁹⁵ ḥattà aġlaba al⁴⁹⁶-ššaytāna fī⁴⁹⁷

⁴⁷⁷ J.w.

⁴⁷⁸ Zob. przyp. 186.

⁴⁷⁹ Zob. przyp. 19.

⁴⁸⁰ J.w. Błędny zapis znaku *hamza* na podpórce w postaci litery *yā*, prawidłowy zapis na podpórce w postaci litery *alif*.

⁴⁸¹ Zob. przyp. 19.

⁴⁸² Zapis długiej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra*, błędny zapis znaku *sukūn* w miejscu znaku *fatḥa* nad literą *qāf*, prawidłowy zapis: *taḥfāzanī*.

⁴⁸³ Zob. przyp. 19.

⁴⁸⁴ J.w.

⁴⁸⁵ Zob. przyp. 186.

⁴⁸⁶ Błędny zapis znaku *hamza* na podpórce w postaci litery *yā*, prawidłowy zapis bez podpórki.

⁴⁸⁷ Zob. przyp. 4.

⁴⁸⁸ Zob. przyp. 19.

⁴⁸⁹ J.w. Zapis litery *tā* marbūta w miejscu litery *tā* maftūḥa – zob. przyp. 303.

⁴⁹⁰ Zob. przyp. 19.

⁴⁹¹ Zob. przyp. 186.

⁴⁹² Zob. przyp. 19.

⁴⁹³ J.w. Błędny zapis znaku *hamza* na podpórce w postaci litery *yā*, prawidłowy zapis na podpórce w postaci litery *alif*.

⁴⁹⁴ Zob. przyp. 19.

⁴⁹⁵ Błędny zapis, prawidłowy zapis: *tuġniyanī*. Zapis długiej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra*.

⁴⁹⁶ Zob. przyp. 4.

⁴⁹⁷ Zob. przyp. 24.

al⁴⁹⁸-wāqī‘āti⁴⁹⁹ bi-quwwatika wa-illā⁵⁰⁰ ahlaktu⁵⁰¹ al⁵⁰²lahumma⁵⁰³

[byś mnie wzmocnił, tak, bym zwyciężył w walkach Szatana dzięki Twojej sile, w przeciwnym razie będę skazany na zgubę, o Boże]

4: nawwir qalbī⁵⁰⁴ bi-nūri hidāyatika kamā nawwarta al⁵⁰⁵-arḍa bi-nūri qudratika al⁵⁰⁶lahumma⁵⁰⁷ a⁵⁰⁸

[oświeł moje serce światłem Twojej drogi tak, jak oświeciłeś Ziemię światłem Twojej mocy, o Boże]

5: ḥriġ⁵⁰⁹ min al⁵¹⁰-zẓulumāti⁵¹¹ al⁵¹²-ġuhli wākrimnī⁵¹³ bi-nūri al⁵¹⁴-‘ilmi wa-al⁵¹⁵-fahmi bi‘azza’ika⁵¹⁶ yā ‘azīzu

[wyprowadź z ciemności niewiedzy i obdarz mnie światłem wiedzy i pojmowania swoją mocą, o potężny]

6: yā ḥayyu yā qayyumu wa-ṣallā al⁵¹⁷-llāh⁵¹⁸ ‘alā muḥammadin wa-alihī⁵¹⁹ aġma‘īna⁵²⁰ wa-ḥamdu li-llāhī⁵²¹ rabbi al⁵²²-‘ālamīna /

[[Boże] żywy, opiekunie, niech Bóg modli się za Mahometem i całą jego rodzinę, dzięki niech będą Bogu, Panu światów]

⁴⁹⁸ Zob. przyp. 9.

⁴⁹⁹ Zob. przyp. 303.

⁵⁰⁰ Zob. przyp. 186.

⁵⁰¹ Zob. przyp. 19.

⁵⁰² Zob. przyp. 2.

⁵⁰³ Zob. przyp. 19.

⁵⁰⁴ Zapis dłuższej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra*.

⁵⁰⁵ Zob. przyp. 9.

⁵⁰⁶ Zob. przyp. 2.

⁵⁰⁷ Zob. przyp. 19.

⁵⁰⁸ J.w. Przeniesienie wyrazu do kolejnego wersu – zob. przyp. 84.

⁵⁰⁹ Błędny zapis litery *ḥā* w miejscu litery *ḥā*, prawidłowy zapis: *alḥriġ*.

⁵¹⁰ Zob. przyp. 2.

⁵¹¹ Błędny zapis z rodzajnikiem określonym *al-*, prawidłowy zapis: *min ẓulumāti*.

⁵¹² Zob. przyp. 9.

⁵¹³ Zob. przyp. 19. Zapis dłuższej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra*.

⁵¹⁴ Zob. przyp. 9.

⁵¹⁵ J.w.

⁵¹⁶ Błędny zapis, prawidłowy zapis: *bi-‘izzika*.

⁵¹⁷ Zob. przyp. 2.

⁵¹⁸ Zob. przyp. 3.

⁵¹⁹ Błędny zapis znaku *fatḥa* w miejscu znaku *madda* nad literą *alif*.

⁵²⁰ Zob. przyp. 19.

⁵²¹ Zob. przyp. 3.

⁵²² Zob. przyp. 9.

Wnioski

Na płaszczyźnie tekstologicznej badany materiał zawiera jeden z rodzajów modlitwy intencyjnej (*du 'ā'*) szeroko rozpowszechnionej i znanej w różnych wersjach w świecie arabsko-muzułmańskim określanej mianem *du 'ā' ḥatmi l-Qur'āni* („dua pieczęci Koranu”), której zasadniczym elementem pozostaje *du 'ā' l-ḥurūfi* („dua liter”), polegająca na przypisaniu każdej literze alfabetu arabskiego określonej cechy rozpoczynającej się od tejże litery, czego nie oddaje przekład na język polski (*alif* – *alfa*, *bā'* – *baraka*, itd.).

W warstwie językowej natomiast wskazać należy następujące cechy analizowanego fragmentu:

- Brak zapisu *hamzy* w nagłosie (nad bądź pod *alifem*), której notacja ma charakter obligatoryjny w tekstach arabskojęzycznych, jednak w *Koranach* rękopiśmiennych nierzadko jest pomijana, np. *min ḥaṭā'in aw nisyānin aw taḥrifin* (k. 478b: 4); *wa-al-buṣārata wa-al-amāna* (k. 478b: 12); *aqdāmanā 'alā al-ṣṣirāti* (k. 478b: 17), *taqabbal minnā innaka anta al-ssamī'u al-'alīmu* (k. 478b: 2).
- Brak zapisu znaku *waṣla* nad literą *alif*, która utraciła *hamzę* (zwykle ma to miejsce w wypadku rodzajnika określonego *al-*, w którym *hamza* ulega elizji), co w rękopiśmiennych Księgach Świętych islamu zdarza się szczególnie często, np. *bi-smi al-llāhi al-rraḥmāni al-rraḥīmi* (k. 478b: 1).
- Oznaczenie długiej samogłoski *ā* w postaci znaku wokalizacyjnego, tzw. „krótkiego alifu”, nie zaś litery *alif*, podobnie jak ma to miejsce w tekstach autentycznych arabskojęzycznych, w tym *Koranach* rękopiśmiennych, np. *bi-smi al-llāhi al-rraḥmāni al-rraḥīmi* (k. 478b: 1).
- Zastosowanie zapisu długiej samogłoski *ā* za pomocą litery *wāw*, nie zaś *alif*, co ma miejsce w kilku wyrazach zapożyczonych z języka aramejskiego, np. *'alayhi al-ṣṣalātu wa-al-ssalāmu* (k. 478b: 18).
- Charakterystyczny sposób połączenia liter *dāl*, *ḍāl*, *rā'*, *zā'*, *wāw* (nie podlegające łączliwości z lewej strony) z literą *tā' marbūta*, jak się wydaje jest to rodzaj manieri, a nie błędny zapis polegający na połączeniu tychże liter, np. *aw maddin aw taṣṣidin aw hamzatin aw ḡuzmin aw* (k. 478b: 8); *wa-bi-kulli āyatin sa 'ādatin wa-bi-kulli* (k. 479a: 8).

- Zapis długiej samogłoski *ī* w wygłosie przy pomocy litery *alif maqṣūra* lub litery *yā'*, ten pierwszy sposób notacji jest charakterystyczny dla tekstu koranicznego, np. *wa-tanḡā wa-tar 'annā mā kāna fī tilāwatihī min ḥatā'in* [litera *alif maqṣūra*] (k. 478b: 4); *allahumma iḡ'al(i) al-Qur'āni lanā fī* [litera *yā'*] (k. 479a: 1).

- Przeniesienie wyrazu do kolejnego wersu, które nie ma zastosowania w języku arabskim (interferencja z łacinki), np. *wa-al-ḍḍalālāti wa-al-ṭuḥyāni / wa-nabbihnā qabla al-manāyā 'an nawmi al-ḡaflati wa-al-kasalā 14: ni / aminan min 'aḍābi al-qabri / wa-min su 'āli al-munkari wa-al-nnakīri / wa-min akli al-dda 15: ydāni* (k. 478b: 13-15).

- Błędny zapis liter *tā' marbūṭa* i *tā' maftūḥa* w wygłosie, mimo wyraźnej zasady określającej stosowanie tej pierwszej w odniesieniu do liczby pojedynczej i tej drugiej w odniesieniu do liczby mnogiej, prawdopodobnie interferencja z języka tureckiego i/lub perskiego, w których obecna jest tego rodzaju niestandardowa ortografia, np. *anḡamnā wārfa'nā bi-al-Qur'āni al-aẓīmi / wa-bārik lanā bi-al-āyāti wa-al-ḍḍikri al-ḥakīmi* [*tā' marbūṭa* w miejscu *tā' maftūḥa*] (k. 478b: 23); *wa-bi-kulli āyatīn sa 'ādatīn* [*tā' maftūḥa* w miejscu *tā' marbūṭa*] (k. 479a: 8).

- Błędny zapis liter bądź znaków diakrytycznych (w postaci kropek zapisywanych nad bądź pod literą i służących rozróżnianiu fonemów), np. *ṣadaqa al-llāhu al-'aẓīmu al-fallāmu* [błędny zapis litery *fā'* w miejscu litery *kāf*] (k.478b: 2), *ḥāliqunā wa-rāziqunā wa-mawlānā mina al-ššāhidīna* [błędny zapis litery *ḥā'* w miejscu *ḥā'*] (k. 478b: 3).

- Błędny zapis znaków wokalizacyjnych, co oznacza nie tylko uchyczenia o charakterze ortograficznym (i zakłócenie realizacji fonetycznej), ale implikuje błędy w warstwie gramatycznej (deklinacja, koniugacja), np. *ṣadaqa al-llāhu al-'aẓīmu al-fallāmu* [błędny zapis znaku wokalizacyjnego *ḍamma* w miejscu znaku *fatḥa*] (k. 478b: 2); *taqabbal minnā ḥatma al⁵²³-Qur'ān(i)⁵²⁴* [litera *nūn* opatrzona

⁵²³ Zob. przyp. 9.

⁵²⁴ Litera *nūn* opatrzona dwoma znakami wokalizacyjnymi: *sukūn* i *fatḥa*.

dwoma znakami wokalizacyjnymi: *sukūn* i *fatḥa*] (k. 478b: 3); *allahumma iğ'al(i) al-Qurāni lanā fī* [litera *lām* opatrzona dwoma znakami wokalizacyjnymi: *sukūn* i *kasra*] (k.479a: 1); *sūratin salāmatin / wa-bi-kulli ġuz'in ġazā'an* [tanwīn kasra w miejscu *tanwīn fatḥa*] (k. 479a: 9).

Kolejny etap podjętych przez autorkę badań obejmie analizę arabskiej warstwy językowej pozostałych odpisów szesnastowiecznego *tefsiru* Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego, które zachowały się do naszych czasów, i które stanowią łańcuch kopii sporządzanych na przestrzeni czterech wieków (XVI–XIX) nie tylko w różnym czasie, ale także w różnych miejscach i przez kopistów o różnym stopniu znajomości języka arabskiego, co pozwoli na dokonanie analizy porównawczej, której celem będzie ustalenie zakresu zmian w treści i formie poszczególnych tekstów oraz kompetencji językowej sporządzających je osób.

**IDENTIFICATION AND TEXTUAL AND PHILOLOGICAL ANALYSIS
OF THE ARABIC TEXT ON PAGES 478-485 OF THE TEFSIR OF OLITA
(1723)**

Abstract: The paper is dedicated to the analysis of the Arabic layer on the last pages of the *Tefsir* of Olita (1723), one of the oldest copies of the so-called *Tefsir* of the Tatars of the Grand Duchy of Lithuania, the first Slavic (Polish/Belarusian) and the third, after the Latin and the Italian, translation of the *Quran* rendered directly from the original text written in Arabic into a European language.

Key words: the literature of Polish-Lithuanian Tatars, *Tefsir* of Olita (Alytus), Grand Duchy of Lithuania, translation of the *Quran*, kitabistics.

**ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ТЕКСТОЛОГО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ
АНАЛИЗ
АРАБСКОГО ЯЗЫКОВОГО ПЛАСТА 478-485 СТРАНИЦ «ТЕФСИРА
ИЗ ОЛИТЫ» (1723 Г.)»**

Аннотация: Статья посвящена анализу арабского языкового пласта 478-485 страниц *тефсира* из Олиты (Алитуса) (1723 г.), одной из самых древних копий *тефсира* татар Великого княжества Литовского второй половины XVI в., первого славянского (польско-белорусского) и третьего (после латинского и итальянского) перевода на европейский язык, выполненного непосредственно с арабского языка.

Ключевые слова: рукописи польско-литовских татар, *тефсир* из Олиты (Алитуса), Великое княжество Литовское, перевод *Корана*, китабистика.